

СВЯТІСТЬ владика СТЕПАНА ЧМІЛЯ

До 40-річчя від дня смерті владика Степана Чміля, першого греко-католицького духовного сина св. Івана Боско, засновника Згромадження св. Франциска Сальського, відомого в усьому світі як Салезіянське Згромадження

В основі мого допису лежить, першою мірою, моє шістнадцятирічне знайомство з владикою Степаном: прибув я до Малої Семінарії у вересні 1962 року, коли він був Директором того навчального закладу, і провів наступних 16 років біля нього, спершу як малий семінарист – до 1969 року, відтак як його співбрат, вступивши в ряди оо. Салезіян, до яких владика Степан вступив у 1935 році як перший український греко-католик. В основі допису лежать також, крім моїх особистих споминів, свідчення різних осіб, у яких я взяв інтерв'ю, в контексті дорученої мені підготовки матеріалу до відкриття беатифікаційного та канонізаційного процесу владика Степана. Як велить процедура у тій справі, зібрав я список свідків, взяв у них свідчення, виготовив належну книжечку, переслав до Головного Дому оо. Салезіян в Римі, щоб наш Постулятор – особа, яка займається процедурою для поставлення на олтар святих салезіянських собратів – подав весь матеріал Конгрегації у справах Святих. Але доволі зі вступом, перейдімо

до вивчення святості та особи владика Степана Чміля, якого, за Божою волею та завдяки нашим молитвам, Церква в близькому майбутньому проголосить святим.

Бл. пам'яті кардинал Любомир Гузар, глава УГКЦ в роках 2005-2011, знайомий з владикою Степаном від 1969 р., спершу як студент богослов'я в Римі, проживаючи в Українському Католицькому Університеті, у прямому сусідстві з Малою Семінарією, відтак як член оо. Студитів у Маріно, на окраїнах Рима, дав таке свідчення про вл. Степана:

«Це був радше спокійний, тихий та покірний священник. Чим довше, однак, я спілкувався з ним і чим більше пізнавав його, він виявлявся глибоко духовною особою, яка жила згідно засад своєї віри. Спокійної та врівноваженої вдачі, він був ревний у виконанні своїх обов'язків. В Римі поширеною була думка, що о. Степан «праведна, свята людина». Всі його шанували, бо відчували його святість. Соромно було навіть подумати, щоб його можна було образити чи зробити йому якусь прикрість. Його святість була автентичною, не якоюсь там «крикливою», «рекламною»... Вона не кидалась прямо у вічі, але справді перебувала у ньому і назовні випромінювалась на свій спосіб так, що хто входив у контакт з ним, відчував тую святість. Говорити про «опінію святості» о. Степана Чміля зовсім правильно, бо він насправді був "праведником на землі"!».

Визначивши «опінію святості» вл. Степана, про яку згадав бл. пам'яті Блаженніший Любомир, отець-францисканець УГКЦ Люїзій Глінка, добрий приятель вл. Степана, який вчив його в Римі нашої мови та обряду, так говорить про його особистість:

«Отець Степан був радісним священником, завжди веселий, врівноважений, спокійний. Я ніколи не бачив його сумного, зневіреного, щоб будь-коли нервував. Був скромним у своїй поведінці, у своїх особистих справах та особистому житті. Попри те, був завжди готовий послухати всіх. Справжній священник, який у своєму милосерді відзначався лагідністю, бо уповав на Бога, не удавався до жодних містичних екзальтацій чи надмірної покути, але це не означає, що він був поверхневим чи легковажним, навпаки! Він був завжди врівноваженим та розсудливим у своїх діях, поміркованим та скромним у їжі, як і в усіх інших справах.

Життєрадісний та веселий, він хотів поділитись цими рисами з усіма тими, кого зустрічав. Дуже любляв ходити в гори чи прогулюватись побережжям моря. Не цурався чесного відпочинку, так як, зрештою, кожна людина».

Якими правдивими виявляються такі слова! Ще в пам'яті залишилася мені моя перша зустріч з вл. Степаном, переступивши поріг Малої Семінарії на вул. Бочча, 480 у передмісті Рима: сам будинок стояв, наче би ізольована від міста фортеця, навкруги самі поля, де малі семінаристи щочетверга прогулювались чи організували польові ігри. Мене вітає 52-річний священник у підрыснику із сяючою усмішкою на обличчі. Ця сяюча добродушна усмішка, яку здатен проявити лише батько, який справді любить своїх дітей, буде безперебійною рисою його зовнішності. Співбрат вл. Степана о. Іван Ортинський затитулював свою книжечку про нього такими словами: «Людина справжньої усмішки», і він, о. Іван, ту усмішку часто називає «щиросердечною!». Голос був баритонний, легкий та врівноважений. Цікаво, що за всі мої роки біля нього, повторюю, спершу як малий семінарист, відтак як салезіянин-співбрат, я ніколи не чув, щоб він «кричав» на когось чи «підношував голос». У нього той голос завше виходив спокійним та без жодної ознаки якогось нервування. Коли він картав якогось семінариста, і таке траплялося, він не підвищував голос, лише обличчя у нього ставало похмурим, засмученим, бо виявляло жаль, що він був змушений удатись до картання, а семінаристові, що провинився, на вид засмученого обличчя вл. Степана, справді було жаль, що він зробив прикрість владиці.

Владика Степан був дуже веселої вдачі! В основі його веселості була душевна радість, яка загіздилася назавжди в його душі. Блаженніший Любомир згадує той щирий гумор:

«Отець Степан був дуже дотепною людиною й характеризувався добірною дозою гумору. Пригадую собі, коли вже замінили його на посаді ректора Української Папської Малої Семінарії і призначили його сповідником, він підійшов до ісповідника віри Патріарха Йосифа і говорив йому: «Блаженніший, у нас в Римі вже буде два сповідники: Ви з «і» – «ісповідник», а я без «і» – лише «сповідник», на що Патріарх весело розсміявся».

Часто, вже як практикант у Малій Семінарії – трирічний стаж на виховній праці з юнаками, щоб визначити, чи у кандидата до Салезіян є всі прикмети для того, щоб бути салезіянином, – вл. Степан плескав мене по плечах та розповідав якийсь анекдот, щоб підбадьорити, коли бачив мене перевтомленого чи зневіреного після якогось непорозуміння з настоятелями: я був тоді молодим салезіянином, повним енергії, який хотів запроваджувати деякі зміни в режимі семінарії, а це, по більшій часті, не вдавалося! Той його гумор, мушу визнати, був безпосереднім та невимушеним! Розповідав мені о. Гарасимович, інший салезіянський співбрат-економ, що одного разу домашній водій порушив правило дорожнього руху в центрі міста, а коли італійський карабінер затримав його і хотів оштрафувати за порушення правил, вл. Степан, усміхаючись, просив поліцейського: «А не запишете штраф із скидкою?». Поліцейський подивися на отця і вони обидва водночас сердечно розсміялися! Поліцейський махнув рукою і тим разом не оштрафував водія! Не хочу гаяти часу, вивчаючи гумор владика, але розкажу про ще один епізод стосовно цього. Коли ми проводили канікули в Альпах разом з вл. Хомою та о. Василем Тиндалом, іншим салезіянином, – ми звичайно перебували в салезіянському відпочинковому домі в Перрер, в італійських Альпах, звідки було чітко видно гору Червіно, чи для німців Маттерхорн, – ми часто організовували цілоденну прогулянку і проводили час, окрім на молитві, також розповідаючи собі анекдоти: владика Степан та о. Іван Хома вміли дотепно розповідати жартівливі історії. Ах, гарні це були часи, які упродовж кількох років проводили в горах! А в столовій священників в нас, у семінарії, при обіді, коли атмосфера була «тяжка»: ранішні уроки, семінаристи були неспокійними на уроках..., владика Степан та о. Самотей, інший салезіянин-весельчик, якимсь анекдотом розвеселявали співбратів, внаслідок чого настрій негайно піднімався на краще!

Одним із камінчиків у святості вл. Степана була його батьківська любов до своїх підопічних, спершу як Ректора, а пізніше як їхнього сповідника. Нагадую, коли я подзвонив мамі з Рима до Манчестера і повідомив їй про смерть вл. Степана, – вона кілька разів приїжджала в Рим до мене і мала можливість часто спілкуватись з вл. Степаном, – сказала мені пізніше, що вона заплакала, начебто по рідному батьку. І вл. Степан характеризувався автентичною батьківською добротою та любов'ю. Будучи Директором, він регулярно по черзі кликав семінаристів до свого кабінету на розмову і запитував у них про їхнє здоров'я, чи були задоволені вчитися в семінарії, з якими вони труднощами стикалися, відтак розраджував тих, хто сумував за домом, лагідно картав непослушних, закликав поводитися краще... Так, як кожен батько вчинив би з рідною дитиною... Як тяжко ставало йому, коли потрібно було вилучати когось із семінарії. Звичайно, провина для такого кроку мусила бути поважною і таке вилучення мусило бути узгоджене із більшістю отців-настоятелів. Щомісяця отці збиралися, як ми семінаристи називали те засідання, «на чорну раду»! Темою засідання була поведінка кожного семінарста; вирішувалося, яку оцінку з поведінки ставити на місячному свідочстві, що пізніше посилалося до батьків. Вл. Степан завжди намагався пом'якшити тон дискусії, коли якийсь отець надто гучно висловлював свою думку про якогось непослушного семінарста. Він докладав всіх зусиль, щоб «рятувати» семінарста, який в чомусь важко провинився, ставав на його боці, прохав дати йому чергову нагоду виправити свою поведінку, але, коли вже «семінарист на лаві засуджених» не виправляв своєї поведінки, з великим тягарем та болем в душі доводилося йому писати листа до батьків, повідомляючи їм про видалення їхнього сина із семінарії. Він в особливий спосіб брав під свій покров та крило тих, хто найбільше того потребував, слідуючи словесам Ісуса Христа «не здорові потребують лікаря, але хворі»! Про батьківські чесноти владики Степана влучно висловився Патріарх Йосиф у своєму листі до малих семінаристів у сорок днів після смерті владики Степана:

«Він був для Вас великим виховником, опікуном, приятелем, а над усе батьком. Можна б до нього віднести слова св. апостола Павла, які він написав до своїх Коринтян: “Бо хоч ви би мали тисячі учителів у Христі, та батьків небагато” /1 Кор. 4,15/. Отець Степан Чміль був для Вас таким рідкісним батьком в Христі. Він мав всі прикмети такого батька: доброту, терпеливість, дбайливість, спокій душі, благородну веселість, велику працьовитість, добрячу теплоту духа, а над усе любов до молодих душ».

Про батьківство вл. Чміля згадує і о. Микола Матвіївський, зараз синкел та економ УГКЦ Великобританії, а тоді семінарист-паламар у Малій Семінарії (він навчався у закладі в роках 1973-1980):

«Отець Степан був для всіх нас батьком. Гарна людина. Добра душа. Це була, знову наголошую, надзвичайно добра душа. Не пам'ятаю, щоб він будь-коли підняв на когось голос, крикнув чи вдарив когось. Він більше «вдаряв» радше тихим словом, ніж фізичним побоєм. Аж соромно ставало, що йому зробили прикрість. Він був надзвичайно здібним вихователем: спокійний, відкритий, терпеливий, завжди знаходив час для тих, що хотіли з ним говорити. Можна було розмовляти з ним на будь-яку тему. Важливо для нас було те, що він був завжди доступним».

Владика був особливо лагідний з каянниками в Таїнстві Сповіді. Я роками сповідався у владики, коли він став сповідником семінаристів у 1968 році, і саме в Таїнстві Сповіді проявлялася його святість: у порадах, що давав, у терпеливості, з якою вислуховував сповіді, із великим милосердям, з яким ставився до каянників. Папа Франциск в один час закликав священників бути милосердними у Таїнстві Сповіді! Саме таким був вл. Степан. Він сам щомісяця сповідався! Тоді в Римській Провінції оо. Салезіян був звичай раз в місяці відбувати День обнови, що завершувався сповіддю. Зазвичай кликалося одного проповідника, який давав конференцію монашій спільноті, а відтак слухав сповіді отців. Був єдиний сповідник

для всіх спільнот Провінції, який періодично їздив нашими обителями і сповідав співбратів. Владика Степан завжди йшов перший сповідатися, щоб своїм прикладом закликати отців-співбратів також сповідатися. З часом владика став сповідником не однієї нашої української спільноти в Римі. От як Блаженніший Любомир згадує роль владика-сповідника для наших спільнот у Римі:

«Він був дуже популярний в якості сповідника! Всі релігійні фамілії в Римі кликали його вести духовні бесіди, а пізніше сповідати. Пригадую, що він довгі роки приїжджав в наш монастир в містечку Маріно, серед мальовничих горбків, біля 30 кілометрів від Рима. Хоч довга була дорога, він ніколи не відмовлявся приїздити до нас. Я, зазвичай, привозив та відвозив його. Він так побожно і так свято вмів сповідати, що люди самі, без ніякого заохочення, йшли сповідатись у нього».

І якими правдивими були слова Блаженнішого!

Владика Степан дуже любив молитву. У нас, Салезіян, день був ритмований молитвою: рано – розважання, відтак – Свята Літургія, потім ввечері – вервичка, духовне читання та іспит совісті. Часослов, зазвичай, кожен проказував сам у своїй кімнаті чи, як любив робити вл. Степан, прогулюючись подвір'ям! З усіх молитов владика Степан, крім Святої Літургії, найбільше любив часослов. Він був, можна би сказати, «людиною часослова». Тоді ще не було «Молитвослова» українською, як сьогодні, лише старослов'янською. Коли я вже став дяконом, – владика Степан тоді, як мій Ректор, вів мене в сусідній собор святої Софії у 1977 р. до Патріарха Йосифа, який мене висвятив на дякона, – то я часто відмовляв часослов разом з ним. В Альпах, ще перед моїми свяченнями, навіть, коли ми йшли прогулюватись цілий день, у наплечнику вл. Хоми, вл. Степана та о. Тиндала обов'язково лежав часослов! Перед обідом, перед вогником вони відмовляли часослов, а повернувшись з прогулянки, перед вечерею молили Вечірню! Скільки разів семінаристи могли бачити владика з вервичкою в руках!

Коли Патріарх Сліпий вийшов на волю і велів збудувати Український Католицький Університет по сусідству з Малою Семінарією, владика завжди йшов на літургійні відправи під час Великого Посту, які Патріарх служив в підвалі-каплиці. Софію збудували пізніше, а тоді відправи відбувалися там. Коли починалися відправи, владика завжди мене кликав іти з ним, щоб я навчився, як співати до великопосних богослужень, бо в нас таких не відправляли. Я йшов і завжди буду дякувати владичі за те, що він брав мене зі собою, бо я, навчившись тих відправ, запровадив їх в Малій Семінарії, коли став її Директором. Яким великим був смуток для владика, коли зі Східної Конгрегації одного дня – в тому періоді точилася затяжна боротьба навколо встановлення для нашої Церкви своїх прав – прийшов різкий наказ більше не ходити на відправи в УКУ: Конгрегація утримує Малу Семінарію і хто в семінарії, обов'язково мусить співати ту мелодію, яку вони заказували! Рад не рад, Патріарх радив нам дотриматись рішень Конгрегації, щоб не втратити семінарії. Заборона стосувалася лише відправ під час Великого Посту. Пізніше ситуація злагіднилася і ми відновили нашу участь у відправах в УКУ та в соборі святої Софії.

Владика Степан дуже любив Патріарха і шанував його, бо, за його словами, «людина, яка пробула вісімнадцять років на Сибірі, не може не бути праведником»! І Патріарх дуже шанував владика Степана, бо напевно бачив у ньому вдачу святця та праведника. Коли він міг, вл. Степан поспішав допомогти Патріархові, як той лише його просив. На святочних обідах в Українському Католицькому Університеті, – а їх було багато, – Патріарх завжди садив владика біля себе, а тем до розмови ніколи не бракувало. Пригадую собі, коли з виходом на волю – ще не почалась «патріаршая війна» – Патріарха запрошували всюди по Італії з відправами, владика Степан завжди йшов разом з ним, а ми, семінаристи, звичайно, також їхали, щоб співати чи служити до Святої Літургії. Коли ми довідались, що потрібно було кудись їздити з Патріархом, ми старались поводитись дуже чемно, бо хто був нечемний, співав він в хорі чи ні, той сидів удома! Патріарх завжди приходив до Семінарії на запрошення вл. Степана на Святвечір. Ну що ж, ми святкували в Римі за Григоріанським

календарем, тобто по-новому, бо так вимагала Конгрегація Східних Церков, яка утримувала наш заклад, а Патріарх, люблячи малих семінаристів та владику Степана, щороку приходив і чудово було дивитися на них, як вони по-дружньому й віддано говорили між собою. З одного боку, людина, яка вистраждала 18 років за свою вірність Христові та Апостолському Престолу, а з другого – праведна людина, яка вміла розпізнати в Патріархові страдника за Христову віру.

І що ще скажемо про любов до молитви владики Степана?

Він був людиною постійної молитви. Ця молитва була вкорінена в непроникливі глибини його душі. Чар її можна було доглянути в прозорості його нелукавих очей, у солодкій таємничості його ставлення до других. Хоча його день, зокрема в останніх роках, був позначений багаточисельністю завдань та пронизаний напруженістю, для молитви він завжди знаходив час та силу.

Остаточно молився він завжди. Як про св. Івана Боско, можна б і про нього сказати: "Коли отець Чміль не молився?" Молитва та жертва праці були для нього одним, вони насправді ототожнювались. Праця ставала молитвою. Вже не молитва й праця, як наказував своїм монахам св. Венедикт, але завжди молитва: молитва працею і поза працею.

Часто бачилось його з чотками (вервичкою) в руках у сердечній та довірчій розмові з Матір'ю Божою, стараючись не перервати її, не закінчивши. Великими були його любов та пошана до спільної молитви, до Літургії. Нашою українською Літургією він захоплювався і вивчав її старанно. Не дивно, отже, що вважали його за ґрунтовного її знавця, до якого прибігали за поясненнями, які він завжди був готовий давати.

Владика Степан вказав своїм життям, що молитись – значить навчитись бачити Бога у кожній людині та й у всіх Його творіннях, а Бог присутній, перш усього, в наших братах. "Що тільки вчинили ви одному з найменших братів моїх цих, – це мені ви вчинили". Він своїм приміром вказав, що монастир – це не тільки дім, де богопосвячені особи моляться або де виявляються чесноти. Монастир – це спільнота, де один одного люблять, де кожен живе любов'ю до Бога, люблячи братів, де присутність Бога є видимою та відчутною, бо многі є об'єднані в Його любові.

Молитва для вл. Степана була повітрям, яким він дихав, чинила його життя життям у присутності Бога, чинила його святим. Без молитви не був би він тим, ким залишився у нашій вдячній пам'яті та в щирості нашого прив'язання до нього. Молитвою він напевне залишиться у вічній пам'яті Бога живого, Бога живих.

Отець Лев Гайдуківський, салезіянин, у своєму свідченні говорив, що коли наближалися реколекційні дні, владика Степан радів і тишився, промовляючи: *«Тепер будемо тільки молитися!»*.

Іншим камінчиком у мозаїці святості вл. Степана була свідомість, що Бог призначив йому ісповідувати Його в східному обряді, питомій для Греко-Католицької Церкви Україні та поза нею. Адже він народився в Україні, у Судовій Вишні, провів довгі роки в Перемиській гімназії: від 1925 до 1932 року. Отець Іван Ортинській у своїй, вже згаданій, біографії о. Чміля так описує перебування владики у Перемишлі:

«У княжому Городі-Перемишлі, де посилають малого Степана на науку до української гімназії, розвивається даліше, вкорінюється глибше та викристалізовується прозоріше запал своїм рідним, своїм Краєм, своїм народом, своєю Церквою. Там, у патріотичному середовищі своїх товаришів та вихователів та, зокрема, в тіні єпископської Кафедри, якої чар робить на душі молодого ідейного гімназиста могутній, ніколи незатертий та рішальний вплив. Тут і зроджується у ньому гаряче бажання посвятити себе цілковито на службу своєму народові, а саме на тому відтинку, який найбільше нагнить: у вихованні молоді, у вирощуванні нових кадрів, свідомих християн та чесних синів своєї Батьківщини та своєї рідної Церкви». Його любов до України владика Степан доказав, коли наспів час уже святитися спершу на диякона, відтак на священника. За словами о. Ортинського, настав трудний час для владики. *«Нерозуміння, чи радше короткозора необізнаність настоятелів чину, склонює його прийняти св. Тайну*

Священства в латинському обряді. Він, не тільки перший з ряду, але насправді й по суті моральний провідник отієї зростаючої вітки українських Салезіян, відчуває усю вагомість моменту та, таким чином, і відповідальність, яку покладено на нього. Отож він, слухаючись голосу своєї совісти та відзиваючись на клич свого покликання, ставить рішучий опір. Спокійний стає запеклим, послухний – непослушним. Не підкоряється. А його безкомпромісність торжествує. Непоступлива та непохитна послідовність стає офіційним започаткуванням та формальним установленням української східної вітки Салезіян. Пізніші салезіяни святитимуться лише у східному обряді».

Коли владика Степана вислали до Аргентини займатися душпастирством серед наших людей, він, хоч проживав в салезіянському інституті в Рамос-Мехія у Буенос-Айресі, ніколи не правив по римо-католицькому. Що більше! Він одного разу попросив когось із хлопців навчитись послужити йому до Літургії, а таки зголосився пізніше один юнак, який йому прислуговував до Святої Літургії – Хорхе Бергольйо, сьогоднішній Папа Франциск. Отець Василь Король, салезіянин, який сьогодні обслуговує вірян в салезіянській церкві Покрови на Личаківській у Львові, отаке розповідає про праведну душпастирську працю владика Степана в Буенос-Айресі:

«Вже як кандидат в Салезіяни, я у Рамос-Мехія пішов до каплиці закладу і бачив одного священника, який відправляв Святу Літургію по-нашому, в присутності добірного числа людей. Я пішов подивитись і пізнав багато людей з Місіонес, звідки я походив! Між ними і мого брата. Це були люди, які прибули до Буенос-Айресу в пошуках праці, щоб зароблені гроші потім посилати до своїх родин в Місіонес. Коли я зайняв місце о. Степана в душпастирстві наших людей після того, коли його покликали до Рима на посаду директора Малої Семінарії, всі споминали доброту, лагідність, відданість о. Степана, яку він виявив до них».

Коли Патріархові Йосифові йшло 83 роки, люд почав з тривогою голосно говорити про його наслідника і про те, чи він хоче подбати про такого. Всередині нашої Церкви в тому періоді заіснував поділ: хто виступав за Патріархат для нашої Церкви, хто проти; Курія конфліктувала з Патріархом за те, що 1975 року він починав підписуватися титулом Патріарха; зближення Курії до Московського Патріархату в рамках екуменізму, внаслідок якого великих обертів набирала процес «остполітік» не в користь нашої Церкви... За свідченням бл. пам'яті Івана Музички, одного з найближчих співробітників Патріарха:

«Патріарх вкінці літа 1977 року закликав до себе отців Любомира Гузара, Івана Хому, Степана Чміля, Івана Музичку. Коли вони стали перед Патріархом, він запитав їх зопалу: «Я хочу вас чотирьох висвятити на єпископів». Ми не вірили нашим вухам і на місці остовпіли! Вл. Степан відповів: «Мені не легко, я маю монаші обіти послуху і це ще в латинському чині, в якому я стільки служу. Я можу мати поважні клопоти з моїми Настоятелями, але я вам, Блаженніший, відмовити не можу». На хіротонії Патріарх вибрав Лазареву суботу, 2-го квітня».

Про те, як жилося трьом новим владикам після хіротонії і чи хтось про те знав, Блаженніший таке сказав під час одного інтерв'ю для радіо «Воскресіння»:

«Дуже мало хто знав, бо це не було важливе. Важливим було те, що такі люди були. Ми не мали жодної діяльності в місцях побуту. Навіть, як хтось знав, то забував про це. Ми в ніякий спосіб не виступали, не пригадували людям, що таке щось є. Чому я те все згадую? – Бо інколи люди думають, що це було якесь велике терпіння, бо стільки років ми були єпископами і апостольська столиця знала, що ми є єпископи, дехто думав що це якийсь такий промах проти апостольської столиці. Вона офіційно також заперечувала, але признала, що ми de facto були нормально висвячені єпископи. Ми ніяк не відчували якогось жалю до будь-кого, що ми не сповняємо уряду, чи не маємо тої, скажімо, людської хвали,

слави, що дуже часто зв'язане з таким урядом. Дехто пізніше думав: «о яке то страшне терпіння..». Воно взагалі не було жодним, ніяким терпінням. Ми знали, що ми робили, покійний Блаженніший знав, що він робив. Якогось жалю чи болю абсолютно не було».

Апостольський престол пізніше декретом папи Івана Павла II офіційно визнав єпископами Блаженнішого Любомира, що пізніше стане Главою УГКЦ, та вл. Івана Хому, але вл. Чміля – ні, бо, за їхніми словами, вони посмертно цього не роблять. Владика Степан був тоді директором Малої Семінарії, а я був дияконом і дуже часто, майже завжди, дияконував Патріархові до Святої Літургії, а вл. Степан співслужив, але ніколи і від нікого не чулося, що о. Степан був єпископом. Час до часу Патріарх звертався до о. Хоми на «владика святий»! Щось де-не-де підозрівалося про ті таємні хіротонії, але ніхто не знав про те з певністю. Все виявилось при похоронній Святій Літургії за упокій душі владика Степана в соборі Святої Софії 1978 року, але про те згодом.

Праведники, зазвичай, відчувають свою смерть і не інакше було з владикою Чмілем. Але про те нехай розповість зараз о. Микола Матвіївський, синкел та економ УГКЦ Великобританії, який був при смерті вл. Чміля.

«Я в 1978 році був паламарем в Малій Семінарії в Римі під проводом оо. Салезіян. У неділю, 22 січня, я підготував все до Святочної Літургії. Отець Степан, Директор Семінарії, прийшов до ризниці двадцять хвилин перед Літургією. Коли я зауважив, що він був блідий, я запропонував йому не служити тоді співану Літургію, лиш почекати, коли стане йому краще. Я після співаної Літургії прислужив би йому до тихої. Він подивився на мене і сказав: «Ні! Пізніше не буде часу!». Я, дивлячись сьогодні в перспективі минулого, себе запитую, чи Отець вже не відчував, що це буде його остання Літургія. А може у нього були якісь інші заняття, не знаю, хоч я більш схильний до тієї думки, що він передбачав свою вже близьку кончину. Вдягнувши священицькі ризи, він увійшов до Святилища і зайняв місце по правиці Головного служителя Літургії. Після Святого Причастя він зробив щось таке, що ніколи досі не робив. А що саме? – Після Святого Причастя він, звичайно, йшов за вітвар відмовляти молитви подяки і вмощувався в крісло біля так званого Єпископського Трону, на якому має право сісти лише єпископ. Отець Степан сів саме на цьому троні, начебто був Владикою. Ходили слухи, що він був єпископом, хоч він цього ніколи не декларував. Кожного разу, коли він правив Святу Літургію в базиліці святої Софії в Римі з Патріархом Йосифом, цей, хоч єдиний мав право носити жезл під час відправи, завжди вимагав, щоб о. Степан також носив свій жезл. Це уперше за моєї пам'яті, що о. Степан у свою останню неділю на землі сів на єпископське місце. Проказавши молитви і, практично, не підвівшись до кінця Літургії з Трону, він затримався, щоб трохи відпочити. Відтак вернувся до ризниці і обіперся на стіл-шафу, де трималися церковні обруси. Пізніше, повільними кроками він попрямував до іншого столу і знову сперся на нього. Всього лиш кілька секунд – і отець знепритомнів. Ті з нас, які були у ризниці, зловили його, щоб він не впав додолу, і, скинувши з нього ризи, допомогли йому дістатись своєї кімнати. Поклали ми його на ліжку і одразу викликали швидку. Мені здавалось, що ми чекали годинами на приїзд швидкої, хоча, чесно кажучи, це тривало всього півгодини. Те, що мене дуже знервувало в той час, було, що лікар Семінарії пан Де Лілло, відчинивши кімнату і навіть не увійшовши до неї, подивився на отця і сказав: «Він уже мертвий». Навіть не приступив до нього. У моїй наївності я думав, що він підійде, перегляне тіло, перевірить биття пульсу..., але, дивлячись потім на фотографії мертвого отця, я зауважив, що ціла шия у нього була червоно-синя, ознака виливу крові у мозку: смертельний інсульт. Роздумуючи над останніми моментами життя о. Степана, до моєї смерті ніколи не забуду ті слова, що він сказав мені: «Пізніше не буде часу!». Отець Степан дуже любив молитву. Я ще маю його Молитвослов, чи на старослов'янській мові «Часослов», з якого він любив молитися. Це, мабуть, один з його часословів, бо цей, що я мав, дуже розсипався, бо надмірно використаний. Під час похорону о. Степана, це одинокий раз, що я бачив в моєму житті, щоб Патріарх заплакав. Це було тоді, коли перед запечатанням домовини, він поливав миро

на обличчя покійного. Сльози лились йому з очей, а з уст його линули слова: «Ой, Степане, Степане! Чого ти, а не я!». Під час Парастасу Патріарх скликнув: «Де його омофор?». Сестра Текля думала, що Блаженніший хотів замінити свій омофор. Вона побігла до кімнати Патріарха і принесла йому його. Цей подивився на сестру і сказав, показуючи на о. Стефана у домовині: «Не мій омофор, а його!».

Можна би було довго говорити про владика Чміля, скільки споминів в цій хвилині напрошуються, але годі у цьому дописі повноцінно висвітлити особу вл. Степана Чміля. Та чому оо. Салезіяни та весь наш єпископат рішили продовжувати намагання зачислити його до лику святих? Нехай відповідь дасть згадуваний вже о. Микола Матвіївський:

«Користь з проголошення святим о. Степана для нашої Церкви була б надзвичайно великою. По-перше, він засновник української греко-католицької вітки оо. Салезіян. Він – перший Салезіянин і вистояв право стати ним у своєму обряді. Це, як на мене, мало б служити першою основою для проголошення його святим. Кожен Чин старається з успіхом завершити беатифікаційний та канонізаційний процес свого засновника. Однаково з українською віткою оо. Салезіян, яка становить унікальну вітку всередині цілого Салезіянського Згромадження, заснованого св. Іваном Боско. Я вважаю, що о. Степан для мене, – буде він визнаний та проголошений святим Церквою чи ні, – буде завжди святим! Він повністю жив своєю вірою, тому не можу його не вважати святим. Він безмежно любив Церкву та свою Націю».

От тими словами завершую я моє слово про святість владика Степана Чміля, першого греко-католика салезіянина св. Івана Боско!

о. Євген НЕБЕСНЯК, салезіянин